

IFD

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi

Burdur Mehmet Akif Ersoy University
Journal of Theology Faculty

e-ISSN: 2757-6418

(Aralık / December 2022) 3/2

KEMALPAŞAZÂDE’NİN *el-FARK BEYNE MİN et- TEB’İZİYYE VE MİN et-TEBYÎNİYYE* ADLI RİSÂLESİNİN MUHTEVA ANALİZİ

Analysis of Kemalpaşazâde’s Treatise Entitled *al-Fark beyne min et- teb’izıyye ve min et-tebyîniyye*

RECEP KIRCI

Dr. Öğretim Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı
Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye
Asst. Prof, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language
and Rhetoric, Burdur, Türkiye
rkirci@mehmetakif.edu.tr
orcid.org/0000-0003-0893-6885
<https://ror.org/04xk0dc21>

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü/Article Types	: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received	: 02 Ağustos/August 2022
Kabul Tarihi/Accepted	: 05 Aralık/December 2022
Yayın Tarihi/Published	: 30 Aralık/December 2022

ATIF / CITES AS

Kırcı, Recep. “Kemalpaşazâde’nin *el-Fark beyne min et- teb’izıyye ve min et-tebyîniyye* Adlı Risâlesinin Muhteva Analizi”. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/2 (Aralık/December 2022), 227-240.

İNTİHAL/PLAGIARISM

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software. Yayıncı / Published by: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / Burdur Mehmet Akif Ersoy University Theology Faculty.

Burdur, Türkiye.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Recep KIRCI.

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: ifd@mehmetakif.edu.tr

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License : Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Analysis of Kemalpaşazâde's Treatise Entitled *al-Fark beyne min et- teb'îziyye ve min et-tebyîniyye*

Abstract

Kemalpaşazâde is one of the important scientists and cultural men of the Ottoman period. He wrote important works in the field of religious sciences such as kalam, fiqh, hadith, and human sciences such as philosophy, language and medicine. The author has written many treatises and works in the field of Arabic language and rhetoric. One of his works on the Arabic language is *al-Fark beyne min et-teb'îziyye ve min et-tebyîniyye*. The author *al-Fark*, in his treatise named *beyne min et-teb'îziyye ve min et-tebyîniyye*, deals with the meanings of the preposition (من), which is one of the important elements in the Arabic language, and examines the aforementioned preposition in terms of these meanings. Because the preposition (من) is one of the prepositions expressed as literal cerler in the Arabic language, but it means ibtida, teb'iz, declaration and similar meanings in a sentence according to its context. Considering that the Qur'an and hadith, which are the main sources of the religion of Islam, are in Arabic, if the meaning of the prepositions (من) in them is not expressed correctly, some errors may occur in terms of belief and practice. As a matter of fact, this issue was noticed by the Salaf scholars and took place in their works. Kemalpaşazâde, who is aware of the importance of the subject, also made a concise study by benefiting from the views of previous scholars on the meanings of declaration and teb'iz of the preposition mentioned in his treatise *el-Fark*. Although it is a valuable work, we have not seen a review of the aforementioned treatise of the author in our country. For this reason, it is important for us to examine Kemalpaşazâde's aforementioned work and bring it to the field. The subject of the study is to reveal the difference between the meanings of teb'iz and tebyîn, of the preposition min, which is used as one of the letter cers in grammatical works and which is widely used among Arabs, through the examination of Kemalpaşazâde's work. Our aim is to make a modest contribution to the field by determining the contributions of the author to the Arabic language related to the preposition (من) in the aforementioned work.

Keywords: Arabic Language, Preposition, Harf al-Jarr, The Preposition (من), Kemalpaşazâde.

Kemalpaşazâde'nin *el-Fark beyne min et- teb'îziyye ve min et-tebyîniyye* Adlı Risâlesinin Muhteva Analizi

Öz

Kemalpaşazâde Osmanlı döneminin önemli ilim ve kültür adamlarındandır. Kalam, fıkıh, hadis gibi dinî ilimler, felsefe, dil ve tıp gibi beşerî ilimler sahasında önemli eserler kaleme almıştır. Müellif Arap dili ve belagati alanında birçok risâle ve eser yazmıştır. Arap dili ile ilgili kaleme aldığı eserlerinden birisi de *el-Fark beyne min et- teb'îziyye ve min et-tebyîniyye* isimli risalesidir. Müellif *el-Fark beyne min et- teb'îziyye ve min et-tebyîniyye* adlı risalesinde Arap dilinde önemli unsurlardan biri olan (من) edatının ifade ettiği teb'iz ve tebyîn anlamlarını ele almakta ve söz konusu edatı bu anlamlar açısından incelemektedir. Zira (من) edatı Arap dilinde harfi cerler olarak ifade edilen edatlardan olmakla beraber cümle içerisinde bağlamına göre ibtidâ, teb'iz, beyan ve benzeri anlamlara gelmektedir. İslam dininin ana kaynağı olan Kur'ân ve hadisin Arapça olduğu göz önüne alındığında bunlarda geçen (من) edatlarının hangi anlama geldiği doğru olarak ifade edilmezse inanç ve amel yönünden bazı hatalar ortaya çıkabilir. Konunun öneminin farkında olan Kemalpaşazâde de *el-Fark* isimli bu risalesinde sözü geçen edatın beyan ve teb'iz anlamlarına ilişkin önceki âlimlerin de görüşlerinden yararlanarak muhtasar bir çalışma yapmıştır. Değerli bir çalışma olmasına rağmen ülkemizde müellifin adı geçen risalesiyle ilgili herhangi bir incelemeyi görmedik. Bu nedenle Kemalpaşazâde'nin adı geçen eserinin incelenip alana kazandırılması bizim açımızdan önemli görülmektedir. Çalışmanın konusu gramer eserlerinde harfi cerlerden biri olarak geçen ve Araplar arasında çok kullanılan min edatının teb'iz ve tebyîn anlamları arasındaki farkı Kemalpaşazâde'nin eserinin incelenmesi aracılığıyla ortaya koymaktadır. Amacımız müellifin sözü geçen eserinde (من) edatıyla ilgili Arap diline katkılarını tespit ederek alana mütevazı bir katkı sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Edatlar, Harfi Cerler, Min Edatı, Kemalpaşazâde.

Summary

Many states contributed to the Islamic world in various fields. One of these states is the Ottoman Empire. One of the most important contributions of the Ottoman Empire is the works of scholars. As a matter of fact, Kemalpaşazâde, one of the important scholars and statesmen of the Ottoman state, wrote works in different fields, including the Arabic language and rhetoric. Some of the author's works are called risâle. One of these treatises is *al-Fark beyne min et-teb'îziyye ve min et-tebyîniyye*. In this treatise, the author considers the various meanings of the preposition (من), which is one of the important elements in the formation of the correct meaning in the Arabic language. Although the preposition (من) is one of the prepositions expressed as literal cers in the Arabic language, it denotes many meanings in the sentence, including ibtida, teb'iz, declaration and similar meanings. Those who have worked on prepositions in the Arabic language since the classical period have sometimes written a stand-alone work

(ez-Zeccâcî, Hurûfî'l-me'ânî) on these subjects with hurûfî'l-me'ânî and similar names, and sometimes included these topics in a section within the work.

Considering that the Qur'an and hadith, which are the main sources of the religion of Islam, are in Arabic, one of the important means of attaining the qualities of reasoning, reflection, contemplation and reflection, which these two primary sources often suggest, is to know Arabic both in terms of grammar and rhetoric. Linguistics and semantics have an important place in understanding and interpreting the Qur'an and hadiths correctly. One of the important subjects of Arabic linguistics and semantics is the subject of prepositions. Arabic prepositions are helpful elements in the meaning formation of the sentence. Especially literal cers are one of the prepositions frequently used in Arabic sentences. If the position of these prepositions in linguistics and what they mean in semantics are not expressed correctly, some translation and comprehension errors may occur in terms of belief and practice. As a matter of fact, this issue was noticed by the Salaf scholars and took place in their works. Kemalpaşazâde, who is aware of the importance of this subject, has also made a concise study by benefiting from the views of previous scholars on the meanings of declaration and declaration of the preposition "letter-i cer" (من) in the above-mentioned treatise.

In our study, firstly, after giving brief information about the position of the letter (من) in Arabic linguistics, Kemalpaşazâde's life and works are briefly mentioned, and then general information about the treatise, which will be examined here, is given. In the content analysis part of the treatise, first Kemalpaşazâde's views and then the statements of other scholars who benefited from them were included. In addition, the thoughts of the linguists whose opinions were consulted were also followed from their own works besides this treatise.

The subject of the study is to reveal the difference between the meanings of teb'iz and tebyîn of the preposition (من), which is used as one of the letter certs in grammatical works and is widely used in the Arabic language, through the study of Kemalpaşazâde's work. Our aim is to make a modest contribution to the field by identifying and analyzing the author's views on the preposition (من) in the aforementioned work.

Kemalpaşazâde, while expressing the meanings of teb'iz (some of them) and tebyîn (to declare, to explain) of the preposition (من) in this treatise, also included the expression of nekre words that express teb'iz due to its relation to the subject. Because nekre means teb'iz in words. However, there is a very subtle difference between the words nekre and the preposition for teb'iz (من). According to him, while the preposition (من) for teb'iz expresses baziyyet in juz (parts), the words nekre express the meaning of ifrâd (unity) and express the meaning of baziyyat. In addition, according to Kemalpaşazâde, the ba'ziyyet expressed by the preposition (من) is a mucerred ba'ziyyet that is opposed to the totality. The author defines an ambiguous word before or after the preposition (من) and its explanation with (من) and its explanation (من) as beyâniyye, while he describes the preposition (من) as teb'iz when it comes to the contrary.

Kemalpaşazâde made istişhâd with the verses of the Qur'an, benefited from the views of different commentators and linguists, and made use of some words used in Arabic language related to Islamic law in order to explain the subject and support her views in the treatise.

Özet

Birçok devletin İslam dünyasına farklı alanlarda katkısı olmuştur. Bu devletlerden biri de Osmanlıdır. Osmanlı Devleti'nin en önemli katkılarından birisi alimlerin telif ettiği eserleridir. Netekim Osmanlı devletinin önemli âlimlerinden ve devlet adamlarından biri olan Kemalpaşazâde, Arap dili ve belâgatinin de aralarında yer aldığı farklı alanlarda eserler telif etmiştir. Müellifin eserlerinin bir kısmı risâle adıyla anılmaktadır. Bu risalelerden biri de *el-Fark beyne min et- teb'izîyye ve min et-tebyîniyye*dir. Müellif bu risalesinde Arap dilinde doğru anlamın oluşmasında önemli unsurlardan biri olan (من) edatının muhtelif bazı anlamlarını mütalaa etmektedir. (من) edatı Arap dilinde harfi cerler olarak ifade edilen edatlardan olmakla beraber cümle içerisinde bağlamına göre ibtidâ, teb'iz, beyan ve benzeri anlamlarında içerisinde yer aldığı birçok manaya delalet etmektedir. Klasik dönemden itibaren Arap dilindeki edatlar konusunda çalışma yapanlar bu konular üzerinde hurûfî'l-me'ânî ve benzeri isimlerle bazen müstakîl eser yazarak (*ez-Zeccâcî, Hurûfî'l-me'ânî*) bazen de eser içerisinde bir bölümde bu konulara yer vermişlerdir.

İslam dininin temel kaynakları olan Kur'an ve hadisin Arapça olduğu göz önüne alındığında bu iki aslı kaynağın sıklıkla önerdiği akletme, tedebbür, tefekkür ve tezekkür niteliklerine ulaşabilmenin önemli araçlarından biri de Arapçayı hem gramer hem de belâgat yönleriyle bilmektir. Kur'an'ı ve hadisleri de doğru anlama ve yorumlamada dil bilim ve anlambilim önemli bir yer tutmaktadır. Arapça dil bilim ve anlam bilimin önemli konularından biri de edatlar konusudur. Arapça edatlar cümlenin anlam oluşumunda yardımcı unsurlardır. Özellikle harfi cerler Arapça cümlelerde sık kullanılan edatlardandır. Bu edatların dil bilimdeki konumu ve anlam biliminde hangi anlama geldiği doğru olarak ifade edilmezse inanç ve amel yönünden bazı çeviri ve anlama hataları vuku bulabilir. Nitekim bu konu selef âlimleri tarafından fark edilmiş ve eserlerinde yer almıştır. Bu konunun öneminin farkında olan Kemalpaşazâde de yukarıda adı geçen risalesinde harf-i cerlerden (من) edatının beyan ve teb'iz anlamlarına ilişkin önceki âlimlerin de görüşlerinden yararlanarak muhtasar bir çalışma yapmıştır. Çalışmamızda öncelikle özetle (من) harfi cerrinin Arapça dil bilimindeki konumu hakkında kısa malumat verildikten sonra

Kemalpaşazâde'nin hayatından ve eserlerinden kısaca bahsedilmiş, daha sonra burada incelenecek olan risale ile ilgili genel bilgi verilmiştir. Risalenin muhteva analizi kısmında önce Kemalpaşazâde'nin görüşlerine sonra bunlardan yararlandığı diğer âlimlerin ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca görüşlerine başvurulan dilcilerin düşünceleri de bu risalenin dışında kendi eserlerinden de takip edilmiştir.

Çalışmanın konusu gramer eserlerinde harfi cerlerden biri olarak geçen ve Arap dilinde çok kullanılan (مِنْ) edatının teb'îz ve tebyîn anlamları arasındaki fark, Kemalpaşazâde'nin eserinin incelenmesi aracılığıyla açığa çıkarmaktır. Amacımız müellifin sözü geçen eserinde (مِنْ) edatıyla ilgili görüşlerini tespit ve tahlil ederek alana mütevazı bir katkı sunmaktır.

Kemalpaşazâde, bu risalesinde (مِنْ) edatının teb'îz (bazısı bir kısmı) ve tebyîn (beyan etmek, açıklamak) anlamlarını ifade ederken konuyla ilişkisinden dolayı teb'îz ifade eden nekre kelimelerin anlatımına da yer vermiştir. Zira nekre kelimelerde teb'îz ifade etmektedir. Ancak nekre kelimeler ile teb'îz için olan (مِنْ) edatı arasında çok ince bir fark vardır. Ona göre teb'îz için olan (مِنْ) edatı cüzlerde (parçalarda) ba'zıyyet ifade ederken, nekre kelimeler ise ifrâd (teklik) manasını ifade ederek ba'zıyyet anlamını bildirir. Ayrıca Kemalpaşazâde'ye göre (مِنْ) edatının ifade ettiği ba'zıyyet, külliyyete münafi (zıt), mücerred ba'zıyyettir. Müellif (مِنْ) edatından önce veya sonra müphem bir kelime gelip bunun (مِنْ) ve mecrûru ile açıklanmasını (مِنْ) beyâniyye olarak nitelerken bunun hilafına olan yerde gelen (مِنْ) edatının teb'îz olarak nitelemektedir.

Kemalpaşazâde, risalede konuyu açıklamak ve görüşlerini desteklemek için Kur'ân ayetleri ile istişhâdda bulunmuş, farklı müfessir ve dilcilerin görüşlerinden yararlanmış, İslâm hukukuyla ilgili Arap dilinde kullanılan birtakım sözlerden istifade etmiştir.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin önemli âlimlerinden ve devlet adamlarından biri olan Kemalpaşazâde, Arap dili ve belâgatının de aralarında yer aldığı farklı alanlarda eserler telif etmiştir. Müellifin eserlerinin bir kısmı risâle adıyla anılmaktadır. Bu risalelerden biri de *el-Fark beyne min et- teb'îziyye ve min et-tebyîniyye*dir. Müellif bu risalesinde Arap dilinde doğru anlamın oluşmasında önemli unsurlardan biri olan (من) edatının muhtelif bazı anlamlarını mütalaa etmektedir. (من) edatı Arap dilinde harfi cerler olarak ifade edilen edatlardan olmakla beraber cümle içerisinde bağlamına göre ibtidâ, teb'îz, beyan ve benzeri anlamlarında içerisinde yer aldığı birçok manaya delalet etmektedir. Klasik dönemden itibaren Arap dilindeki edatlar konusunda çalışma yapanlar bu konular üzerinde hurûfu'l-me'ânî ve benzeri isimlerle bazen müstakil eser yazarak (*ez-Zeccâcî, Hurûfû'l-me'ânî*) bazen de eser içerisinde bir bölümde bu konulara yer vermişlerdir.

İslam dininin temel kaynakları olan Kur'an ve hadisin Arapça olduğu göz önüne alındığında bu iki aslı kaynağın sıklıkla önerdiği akletme, tedebbür, tefekkür ve tezekkür niteliklerine ulaşabilmenin önemli araçlarından biri de Arapçayı hem gramer hem de belâgat yönleriyle bilmektir. Kur'an'ı ve hadisleri de doğru anlama ve yorumlamada dil bilim ve anlambilim önemli bir yer tutmaktadır. Arapça dil bilim ve anlam bilimin önemli konularından biri de edatlar konusudur. Arapça edatlar cümlelerin anlam oluşumunda yardımcı unsurlardır. Özellikle harfi cerler Arapça cümlelerde sık kullanılan edatlardandır. Bu edatların dil bilimdeki konumu ve anlam bilimde hangi anlama geldiği doğru olarak ifade edilmezse inanç ve amel yönünden bazı çeviri ve anlama hataları vuku bulabilir. Nitekim bu konu selef âlimleri tarafından fark edilmiş ve eserlerinde yer almıştır. Bu konunun önemini farkında olan Kemalpaşazâde de yukarıda adı geçen risalesinde harf-i cerlerden (من) edatının beyan ve teb'îz anlamlarına ilişkin önceki âlimlerin de görüşlerinden yararlanarak muhtasar bir çalışma yapmıştır. Çalışmamızda öncelikle özetle (من) harfi cerrinin Arapça dil bilimindeki konumu hakkında kısa malumat verildikten sonra Kemalpaşazâde'nin hayatından ve eserlerinden kısaca bahsedilmiş, daha sonra burada incelenen risale ile ilgili genel bilgi verilmiştir. Risalenin muhteva analizi kısmında önce Kemalpaşazâde'nin görüşlerine sonra bunlardan yararlandığı diğer âlimlerin ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca görüşlerine başvurulmuş dilcilerin düşünceleri de bu risalenin dışında kendi eserlerinden de takip edilmiştir.

Çalışmanın konusu gramer eserlerinde harfi cerlerden biri olarak geçen ve Arap dilinde çok kullanılan (من) edatının teb'îz ve tebyîn anlamları arasındaki fark, Kemalpaşazâde'nin eserinin incelenmesi aracılığıyla açığa çıkarmaktır. Amacımız müellifin sözü geçen eserinde (من) edatıyla ilgili görüşlerini tespit ve tahlil ederek alana mütevazı bir katkı sunmaktır.

1. Kemalpaşazâde'nin Hayatı ve Eserleri

Gerçek ismi Şemseddin Ahmed olan Kemalpaşazâde Osmanlı Döneminin önemli ilim ve kültür adamlarındandır. Dedesinin ismi Kemalpaşa olduğu için, ona nispetle Kemalpaşazâde veya İbn Kemal olarak meşhur olan müellifin, hicrî 3 Zilkade 873'te (15 Mayıs 1469)'da Tokat veya Edirne şehrinde dünyaya geldiği rivayet edilmektedir. Babası Süleyman Çelebi, annesi ise Osmanlı dönemi kazaskerlerinden Muhyiddin Mehmed Bey'in kızıdır.¹

Kemalpaşazâde ilim öğrenme serüvenine Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyerek başlamıştır. Arap dili, Farsça ve mantık gibi ilimleri de Amasya'daki âlimlerden öğrendikten sonra

¹ Ebü'l-Hayr İsmâüddin Ahmed Taşköprizâde, *eş-Şekâ'iku'n-nu'mâniyye fi ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*, thk. Muhammet Hekimoğlu (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019), 599.

askeriyeye girip II. Bayezid'in seferlerine katılmıştır. Askeriyede belli bir zaman kaldıktan sonra, ilim ehli olmanın daha üstün olduğunu düşünüp, Edirne'ye ilim tahsili için gelmiştir.² İleri seviyede ilim elde eden pek çok kimse gibi o da dönemin önde gelen âlimlerinin ders halkalarına katılıp kendisini ilmi olarak çok iyi bir şekilde yetiştirmiştir. Nitekim bıraktığı eserler göz önüne alındığında bunun ne derece doğru olduğu anlaşılmaktadır. İlim tahsilini ikmâl eden Kemalpaşazâde daha sonra öğrendiği ilmi kendisine öğreten hocaları gibi sonraki nesil öğrencilerine aktarmıştır. Yaşadığı dönemin meşhur âlimlerinden Molla Lutfî, Muslihuddin Mustafa, Muhyiddin Efendi hocaları arasındadır. Pîr Mehmed, Sa'dî Sâdullah, ve Ebüssuûd Efendi gibi önemli ilim adamları da yetiştirdiği öğrencileri arasında yer almaktadır.³

Kemalpaşazâde (Taşlık) Medresesi'nde, Üsküp'teki İshak Paşa Medresesi ve benzeri medreselerde çalıştı. Belli bir zaman Sahn-ı Semân medresesi'nde eğitim verip tekrardan Edirne'ye dönerek buradaki Sultan Bayezid Medresesi'nde görev yaptı. Yaşadığı dönemde birçok devlet hizmetlerinde bulunup dönemin önemli Şeyhülislâmı Zenbilli Ali Efendi'den sonra Mayıs 1526'da şeyhülislâmlık makamına getirildi. Şeyhülislâmlık görevine devam ederken 16 Nisan 1534 tarihinde dâr-ı bekaya irtilal edip Mahmud Çelebi Zâviyesi hazînesine defnedildi.⁴

Üç padişaha hizmet eden Kemalpaşazâde, çok yönlü bir âlim olup İslâmî ilimlerin birçok alanının yanı sıra aklî ilimler ve sosyal ilimlerde de önemli eserler kaleme almıştır. Müellif, Osmanlı âlimleri arasında elde ettiği ilmî otorite sebebiyle “el-mu'allimü'l-evvel”, öğrencisi Ebüssuûd Efendi de “el-mu'allimü's-sânî” unvanını almıştır. Kaleme aldığı eserler ve derinlemesine ilme vakıf olması nedeniyle es-Süyûtî'ye benzetilmekle beraber es-Süyûtî'den üstün görüldüğü de olmuştur. Bunun yanında sahip olduğu ilmi derecesinden kaynaklı olarak “مُفْتِي التَّغَلِّي” yani *insanların ve cinlerin müftüsü* olarak anılmıştır.⁵ Vefatından dolayı “ارتحل العلوم /Kemal'in ölümü ile ilim de öldü” sözünün söylendiği rivayet edilmektedir.⁶

Kemalpaşazâde'nin eserlerinin sayısı konusunda farklı rakamlar telaffuz edilmiştir. Bu konuda çalışma yapanlardan Cemil el-Azm 214, Brockelmann 179, Nihal Atsız 209, Şamil Oçal 226 eseri ona nispet ettiği ifade edilmektedir.⁷ Müellifin eserleri ve içeriği ile ilgili detaylı bilgi için burada ismi geçen zevatın çalışmalarına bakılabilir.

2. Risâle *fi'l-Fark beyne min et-teb'izîyye ve min et-tebyîniyye* Adlı Eserin Tanıtımı ve Muhteva Analizi

Kemalpaşazâde'nin risalelerinin bir kısmı İkdâm gazetesinin sahibi ve başyazarı olan Ahmet Cevdet Paşa (ö. 1895) tarafından hicrî 8 Şaban 1316 yılında İstanbul'da İkdâm matbaasında *Resâil-i İbn Kemâl* adıyla iki cüz olarak yayınlanmıştır. Bu eserdeki risalelerin aynı zamanda Ahmed Ramiz eş-Şehrî eş-Şehir tarafından tashih edildiği söz konusu eserin ilk sayfasında kaydedilmiştir. Eserin birinci cüzünde yirmi risâle, ikinci cüzünde on altı risaleye yer verilmiş olup eser toplam otuz altı risaleden meydana gelmektedir. Bu risalelerin bir kısmı bazı

² Midhat Bahârî Beytur, *Leâli-i Meânî* (İstanbul: Artin Asaduryan ve Mahtûmları Matbaası, 1910), 9.

³ Şerafettin Turan, “Kemalpaşazâde 1/5”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/238-240; Muhammed Zakir Bakhtari, Soner Kocaoğlu, “Kemalpaşazâde'nin Beyânu'l-Vücûd Risâlesinin Tahlil, Tahkik ve Tercümesi”, *Universal Journal of Theology* 6/1 (2021): 247-288.

⁴ Turan, “Kemalpaşazâde”, 25/238-240.

⁵ Takriyyüddin b. Abdülkâdir et-Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye fi terâcimi'l-Hanefiyye*, nşr. Abdülfetâh M. el-Hulv (Riyad: Dâru'r-Rifâî, 1403-1983), 1/355-357; Turan, “Kemalpaşazâde, 25/238-240.

⁶ Beytur, *Leâli-i Meânî*, 9-10.

⁷ İlyas Çelebi, “Kemalpaşazâde 5/5”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara, TDV Yayınları 2002), 25/245.

surelerin tefsiri, bir kısım hadislerin şerhi, bir kısmı ise hukukî ve kelâmî meseleler gibi İslâm dinine ait konuları içerirken diğer bir kısmı da Arap dili grameri ve belagati ile ilgili konuları içermektedir. Bu çalışmada ele aldığımız *el-Fark* isimli bu risale yirmi yedinci risale olarak basılıp ikinci cüzde 234-239 sayfaları arasında yer almaktadır.⁸

Atsız, Süleymaniye Camiinin inşa edilmesinin (964-1557) dört yüzüncü sene-i devriyesine yetiştirilmek üzere "Kanunî Sultan Süleyman çağı bilginlerine ait bibliyografya" olarak bir çalışma yapmıştır. Bu çalışması *Şarkiyat Mecmuası*'nda iki sayı halinde basılmıştır. İkinci sayı Yıl 1972, Cilt 0, Sayı 7 tarih ve numarasıyla çıkmıştır. Bu sayıda Atsız, 183 numarada *min et-teb'izîyye* isimli risalenin el yazması nüshalarını vermiştir.⁹

Kemalpaşazâde, bu risalede Arap dilinde bulunan edatlardan (من) harf-i cerrine ait teb'üz (bir kısmı) ve tebyîn (açıklama) anlamları üzerinde durmaktadır. Teb'üz kelimesi bölünme, parçalanma demektir. Tebyîn ise açık anlaşılır hale gelmek, netleşmek, açıklığa kavuşturmak anlamlarına gelmektedir.¹⁰ Kemalpaşazâde, öncelikle risaleye besmele, hamdele ve salvele ile başlar. Müellife göre teb'üz için olan (من)'de muteber olan cüzlerdeki ba'ziyyettir. Teb'üz için olan nekraler ise bunun aksine cüzlerde ba'ziyyet değil de ifrâd (teklik) ifade etmektedir. Risalede bildirildiğine göre Şerîf el-Cürçânî (ö. 816/1413) de bunu iddiâ etmektedir. Müellife göre Radî el-Esterâbâdî'nin de (ö. 688/1289'dan sonra) *Şerhu'l-Kâfiye*'deki açıkladığı üzere teb'üz için olan (من), beyâniyye için olan (من)'den bu şekilde ayrılmaktadır. Müellif, Radî el-Esterâbâdî'nin *Şerhu'l-Kâfiye*'de beyâniyye için olan (من) edatıyla ilgili şu ifadelere yer verir: (من) edatından önce veya sonra müphem bir kelime gelir ve bu müphem kelime (من) ve mecrûru ile açıklanabilir. Bu durumda müphem kelime, (من) ile mecrûrunun ifade ettiği şeydir. el-Esterâbâdî bu konuda bazı örnekler verir. Sonrasında teb'üz için olan (من) edatının bunun hilafına olduğunu zira bu (من) edatı ve mecrûrunun kendisinden öncesini veya sonrasını tam olarak ifade edemeyeceğini bildirir. Çünkü (من) edatı ve mecrûru kendilerinden önce gelen müphem ismin tamamını değil de sadece bir kısmını ifade etmektedir. Ayrıca el-Esterâbâdî meseleyi (عشرون من الدرهم) örneği üzerinden şu şekilde açıklar: Bu örnekte dirhemler ile yirmiden fazla belli sayıdaki dirhemler kastedilirse buradaki (من) teb'üz içindir. Zira yirmi dirhem onlardan bir kısmıdır. Bu durumda örnek "belli sayıdaki dirhemlerin yirmisi" anlamına gelir. Ancak dirhemler ile dirhem cinsi kastedilirse (من) beyan içindir. Zira mecrûr olan dirhemler yirmiyi, yirmi de bu dirhemleri ifade etmektedir. Bu durumda örnek *yirmi dirhem* anlamına gelir.¹¹ Müellif, daha sonra sözü tekrardan teb'üz için olan nekrelere getirip bunların cüzlerde ba'ziyyet ifade eden (من) teb'üzîyyenin hilâfına ifrâde ifade ettiğini dile getirip bu konudaki görüşünü desteklemek için de Seyyid Şerîf el-Cürçânî'nin (ö. 816/1413) *Telhîs'in* şerhi olan *el-Mutavvel* üzerine yazdığı

⁸ Şemsüddîn Ahmed b. Süleyman İbn Kemalpaşazâde, "el-Fark beyne min et-teb'izîyye ve min et-tebyîniyye", *Resâil-i İbn Kemal*, nşr, Ahmed Cevdet (İstanbul: Matbaa-i İkdâm 1316) 234-239.

⁹ Nihal Atsız, "Kemalpaşa-Oğlunun Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası*, 1971, 7/125.

¹⁰ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâr Sâdir ts.),13/67; Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'küb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhtâ*, (Beyrut, Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabî 1417/1997), 1554; Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Dağarcık 2012), 91-111.

¹¹ Necmü'l-Eimme Radıyyüddîn Muhammed b. el-Hasen el-Esterâbâdî el-Garavî es-Semnâkî (es-Semnâî), *Şerhu'l-Kâfiye*, thk. Yahyâ Beşîr Mısırî (Suudi Arabistan: Câmîatü'l-İmâm Muahmmmed b. Suûd el-İslâmiyye, 1417/1996), 2/1141-1142.

haşiyede et-Teftâzânî'ye (ö. 792/1390) itirazını bildirir. et-Teftâzânî *el-Mutavvel*'de *tetmîm* konusunu anlatırken *tetmîm*'in, mübalağa veya (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا) (İsrâ 17/1) ayetinde olduğu gibi kısa zaman kastedilmesi gibi bir fazlalık ile olacağını ifade edip konuyu şöyle açıklar: “Bu ayette geçen (لَيْلًا) kelimesi sadece geceleyin yürümeyi ifade eden (الاسراء) ile beraber zikredilmektedir. Bunun nedeni taklîli müddet ve isrânın gecenin bir kısmında olduğuna delalet içindir.”¹² el-Cürcânî ise bu ibareleri şerh ederken ba'ziyyet üzerine delaletin *el-Keşşâf*'ta zikredildiğini¹³ ve nekralerdeki ba'ziyyetin ifrâd ifade edip cüzlerdeki ba'ziyyeti ifade etmediğini dile getirerek et-Teftâzânî'ye itiraz eder ve devamında “ayetteki (لَيْلًا) kelimesinden *isrânın bir gecede olduğu nasıl anlaşılır? Doğru olan, bu ayetteki (لَيْلًا) kelimesinin nekra gelmesinin sebebi isrânın birçok gecede olduğu anlayışını ortadan kaldırmak veya o geceye ta'zîm içindir*” der.¹⁴

Kemalpaşazâde, *el-Mutavvel* ve *Hâşiye ale'l-Mutavvel*'de geçen bu ifadeleri zikrettikten sonra eserinin başında zikrettiği “Şerîf el-Cürcânî de bunu iddiâ etmektedir” sözüne gönderme yaparak niçin bu ifadeyi kullandığını şu sözlerle açıklar: “Biz eş-Şerîf el-Cürcânî iddia etti dedik. Zira o, bu konuda eş-Şeyh Abdülkâhîr'e muhalefet etmektedir. Şeyh Abdülkâhîr (ö. 471/1078-79) *Delâ'ilü'l-i'câz*'da (وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ) ayetindeki (حَيَوة) kelimesinin nekra gelmesini, kişinin öldürülmesi sebebiyle son bulan sıkıntılı hayatın bir kısmına delalet içindir demektedir.”¹⁵ Kemalpaşazâde ayrıca ez-Zemahşerî'nin de (ö. 538/1144) *el-Keşşâf*'ın farklı yerlerinde nekralerin cüzlerdeki ba'ziyyete bazen delalet edebileceğini açıkladığını bildirir ve *el-Keşşâf*'tan bu konuyla ilgili bazı örnekler sunar. Daha sonra Kemalpaşazâde, “*tenkîr*'de asıl olan taklîl (azlık manası) ifade etmektir, ancak bazı durumlarda *teb'îz* ifade etmesi taklîl anlamını içerdiğine itibarladır. Fakat bu itibar *teb'îz*'in iki kısmından birine mahsus değildir” der.

Kemalpaşazâde *teb'îz* ifade eden (من) edatındaki ba'ziyyet anlamıyla ilgili farklı bir yaklaşım daha sergiler. Şöyle ki ona göre *teb'îz* için olan (من) edatının delalet ettiği baz'iyyet, külliyyete zıt olan mücerred (soyutlanmış-sadece) ba'ziyyettir. Yoksa külliyyetin zımında bulunan ba'ziyyet değildir. Müellif bu konuyu açıklamak için ez-Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ından örnekler verir. Eserde yer verilen söz konusu bu örneklerde geçen (من) edatı, onun ifadesine göre külliyyetten soyutlanmış ba'ziyyete delalet etmektedir.

Kemalpaşazâde (من)'i *teb'îziyyenin* delalet ettiği ba'ziyyetin külliyyete münafî (zıt), mücerred ba'ziyyet olduğunu İslam hukukundan bir örnekle açıklar. Şöyle ki İmâm Âzam Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve iki öğrencisi İmâm Ebû Yûsuf (ö. 182/798) ve İmâm Muhammed'in (ö. 189/805) kadının boşanmasıyla ilgili (min selasin) (طَلَّقِي نَفْسِكَ مِنْ ثَلَاثِ مَا شِئْتَ) “üçten birinden dilediğinle kendini boşa” sözündeki (من)'in *teb'îz* veya *tebyîn* manasına gelmesiyle alakalı farklı

¹² Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî, *el-Mutavvel* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2001), 499.

¹³ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *Keşşâf*, Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsi'l-Arabî, 1424/2003) 1/625.

¹⁴ Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî el-Hanefî, *Hâşiye 'ale'l-Mutavvel*, thk. Reşîd A'radî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 2007), 315-316.

¹⁵ Ebû Bekr Abdülkâhîr b. Abdîrahmân b. Muhammed el-Cürcânî, *Delâ'ilü'l-i'câz*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1375), 289.

hükümler çıkarmaktadır. Kemalpaşazâde'nin ifadesinde Ebû Hanife'ye göre bu sözde geçen (من) edatı teb'îz, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre beyân içindir. Müellif bu konuyu anlatırken el-Merginânî'nin (ö. 593/1197) *el-Hidâye* isimli eserinden alıntı yapar. *el-Hidâye*'de konu şöyle geçmektedir: Ebû Hanife'ye göre bu sözle kadının kendisini bir veya iki talakla boşaması mümkündür. Ancak üç talakla bir anda boşaması caiz değildir. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise kadın dilerse bu söz üzerine üç talakla bir anda kendisini boşayabilir. Çünkü Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre bu (ما شئت) sözdündeki (ما) lafzı ta'mîm yani genel anlam ifade eder. Bu durumda bir, iki ve üçe şamildir. (من) edatı ise temyiz¹⁶ olarak kullanılabilir ve cinsteki temyiz olarak yorumlanabilir. Yani o cinsi açıklar. Ebû Hanife'ye göre (من) edatının teb'îz (ما) edatının ta'mîm için olması hakikattir ve her ikisi ile de amel edilir yani her ikisi de hakiki manada kullanılır. Kemalpaşazâde bu örnekte konunun açıkça (من)'in teb'îz için olması üzerine yapılandırıldığını ve bu ba'ziyyetin de külliyyetten soyutlanmış ba'ziyyet olduğunda ancak sahih olacağını ifade etmektedir. Müellif ayrıca bu sözle ilgili *et-Tavzîh fi ħalli ğavâmizi't-Tenķîh* isimli eserin yazarı Sadrüşşerîa'nın (ö. 747/1346) görüşüne de yer vermiştir. Öncelikle Kemalpaşazâde bu tartışmada Sadrüşşerîa'nın verdiği hükme (kabul etmemek anlamında) şaşırılmaktadır. Zira Sadrüşşerîa bu örnekte teb'îz'in (من), ta'mîmden (ما) öncelikli olduğu konusunda emin olmak üzere görüşünü delillendirmektedir. Ebu Yusuf ve Muhammed de tebîzden emindir. Zira (من) teb'îz için olduğunda mana açıktır. Eğer beyan için olursa bundan ba'ziyyet manası kast edilir. Bu durumda da ba'ziyyetin kast edilmesi kesindir. Müellife göre, Sadrüşşerîa beyanın içindeki kast edilen ba'ziyyetin, mücerred ba'ziyyet değil de külliyyetin zımında bulunan umumi ba'ziyyet olduğunu anlamamıştır. Ayrıca yukarıdaki gerekçelendirme ile doğruya yaklaşılamaz. Hatta gerekçe ile gerekçelendirilen arasında uyum yoktur.

Kemalpaşazâde (من) edatındaki ba'ziyyetin, külliyyete münafî (zıt), mücerred ba'ziyyet olduğunu konusunda et-Teftâzanî'nin görüşünü doğru bulur. Zira ona göre et-Teftâzanî *Telvîh* üzerine yaptığı talikte şöyle demektedir “(من) edatının delalet ettiği teb'îz, külliyyete münâfi olan mücerred ba'ziyyettir. Yoksa küllün zımında olmaktan daha umumi olan ba'ziyyet değildir. Zira nahiv âlimleri bu konuda görüş birliğine varmışlardır.”

Kemalpaşazâde son olarak konuyla ilgili Nuh sûresi 4. ayette geçen (يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ) ile Zümer suresi 53. ayetinde geçen (إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا) ile ilgili farklı müfessirlerin görüşlerine temas etmektedir.

Kemalpaşazâde aslında risâlenin ilk sayfasında teb'îz ve tebyîn için olan (من) arasındaki farkı açıklamıştır. Ancak konunun devamında gelen ifadeler nekre kelimelerin ifade ettiği teb'îzin delaleti ve teb'îz için olan (من) edatının ifade ettiği ba'ziyyet anlamıyla ilgilidir. Müellifin bu risalesinde konuyu tüm çevreleriyle beraber incelediği ifade edilebilir. Zira eser başından sonuna kadar ana temadan kopmamaktadır.

¹⁶ Temyîz: Mezkûr zâtın veya cümledeki nispetten kapalılığı kaldırandır. Diğer bir ifade ile anlam olarak kapalı olan kelimeleri veya cümleleri açıklayandır. Örneğin sayılar zikredilip sayılan söylenmez ise bu sayının ne ifade ettiği bilinemez. Ancak sayılan söylendiğinde ne ifade ettiği anlaşılır. İşte bu sayılana temyiz denir. bkz. Takiyyüddîn Mehmet Birgivi, *İzhârü'l-esrâr*, (İstanbul: el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye ts.), 163.

2.1. Risalede Takip Edilen Metot

Kemalpaşazâde risalesinde dil bilimsel tahlillere çokça yer vermiştir. Bu alanda Zemahşerî (ö. 538/1144), Kâdî Beyzâvî (ö. 685/1286) gibi dil konusuna tefsirlerinde önem veren iki müfessirden, İbnü'l-Hâcib (ö. 646/1249), Radî el-Esterâbâdî'den, Nuhât (Nahivciler) ve Fâdıl eş-Şerîf olarak ifade ettiği Seyyid Şerîf el-Cürcânî gibi dilcilerden nakillerde bulunmaktadır.

Risalede (من) edatının teb'îz ve tebyîn anlamları açıklanırken teb'îz ifade eden nekrallere de değinilmiştir. Daha çok konuya ilişkin âlimlerin görüşlerine başvurulmuş ve arkasından müellif tarafından tahliller yapılmıştır. Görüşüne başvurulmuş âlimin ismi açıkça verilmiş, bazı yerlerde ise âlimin ismiyle beraber telif ettiği eserin ismi de yer almıştır. Ayrıca meseleler açıklanırken nahiv ve belagat kurallarından yararlanılmıştır.

2.2. Risalenin Kaynakları

a) Ayetle İstişâdda Bulunması; Kemalpaşazâde bu risalede en çok Kur'ân ayetleri ile istişâdda bulunmuştur. Ancak bu ayetleri doğrudan zikretmeyip farklı müfessirlerin tefsirlerinde bu ayetlerin nasıl dil bilimsel tahlile tabi tutulduğuna ve nasıl yorumlandığına yer vermiştir. Bu vesile ile de ya kendi görüşünü desteklemiş ya da onların görüşlerini karşılaştırıp tercihte bulunmuştur. Eserde geçen ayetler şunlardır:

1. İsrâ sûresi, 1. ayet (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا)
2. Bakara sûresi 179. ayet (وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ)
3. Enbiyâ sûresi 105. ayet (وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ)
4. Hucurât sûresi 11. ayet (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرَكُم مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءِ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ)
5. Bakara sûresi 3. ayet (وَمَا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ)
6. Nûh sûresi 4. ayet (يَغْفِر لَكُمْ مِّن ذُنُوبِكُمْ)
7. Zümer sûresi 53. ayet (إِنَّ اللَّهَ يَغْفِر الذُّنُوبَ جَمِيعًا)
8. İbrahim sûresi 10. ayet (يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّن ذُنُوبِكُمْ)
9. Ahkâf sûresi 31. ayet (يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِّن ذُنُوبِكُمْ)
10. Enfâl 37. ayet (قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ)

b) İslâm Hukuku ile İlgili İfadelerle İstişâdda Bulunması: Kemalpaşazâde bu risalenin bir yerinde aile hukuku ile ilgili boşanmaya dair (طَلَّقِي نَفْسِكَ مِنْ ثَلَاثٍ مَا شِئْتَ) sözünden çıkan hükümleri farklı İslâm hukukçularının görüşlerine yer vererek açıklamıştır.

c) Eserde Adı Geçen Âlimler ve Eserleri; Kemalpaşazâde bu risalede bazı âlimlerin görüşlerine yer verirken bazen de o âlime ait kitabın adına yer vermiştir. Biz de aşağıda onun metoduna bağlı kalarak; onun eserinde zikrettiği bazı âlimlerin sadece ismini, bazı âlimlerin de ismiyle beraber risalede yer alan kitabının adını verdik.

1. Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit (ö. 150/767)
2. Ebû Yûsuf (ö. 182/798)
3. Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî (ö. 189/805)
4. Abdülkâhir el-Cürcânî (ö. 471/1078-79) *Delâ'ilü'l-i'câz*
5. ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), *el-Keşşâf*
6. el-Mergînânî (ö. 593/1197), *el-Hidâye*

7. İbnü'l-Hâcib, (ö. 646/1249), *el-Kâfiye*
8. Kâdı Beyzâvî, (ö. 685/1286)
9. Radî el-Esterâbâdî, (ö. 688/1289'dan sonra), *Şerhu'l-Kâfiye*
10. Sadrüşşerîa es-Sânî Ubeydullâh b. Mes'ûd b. Tâcişşerîa (ö. 747/1346), *et-Tavdîh fî halli ğavâmiẓi't-Tenkîh*
11. Sa'düddîn Mes'ûd et-Teftâzânî (ö. 792/1390)
12. es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî el-Hanefî (ö. 816/1413)

Sonuç

Kemalpaşazâde, bu risalesinde (من) edatının teb'îz (bazısı bir kısmı) ve tebyîn (beyan etmek, açıklamak) anlamlarını ifade ederken konuyla ilişkisinden dolayı teb'îz ifade eden nekre kelimelerin anlatımına da yer vermiştir. Zira nekre kelimelerde teb'îz ifade etmektedir. Ancak nekre kelimeler ile teb'îz için olan (من) edatı arasında çok ince bir fark vardır. Ona göre teb'îz için olan (من) edatı cüzlerde (parçalarda) ba'ziyyet ifade ederken, nekre kelimeler ise ifrâd (teklik) manasını ifade ederek ba'ziyyet anlamını bildirir. Ayrıca Kemalpaşazâde'ye göre (من) edatının ifade ettiği ba'ziyyet, külliyyete münafî (zıt), mücerred ba'ziyyettir. Müellif (من) edatından önce veya sonra müphem bir kelime gelip bunun (من) ve mecrûru ile açıklanmasını (من) beyâniyye olarak nitelerken bunun hilafına olan yerde gelen (من) edatının teb'îz olarak nitelemektedir.

Kemalpaşazâde, risalede konuyu açıklamak ve görüşlerini desteklemek için Kur'ân ayetleri ile istişhâdda bulunmuş, farklı müfessir ve dilcilerin görüşlerinden yararlanmış, İslâm hukukuyla ilgili Arap dilinde kullanılan birtakım sözlerden istifade etmiştir.

Kaynakça/Bibliography

- Atsız, Nihal. “Kemalpaşa-Oğlunun Eserleri”. *Şarkiyat Mecmuası*, S. 7, 1971.
- Bakhtari, Muhammed Zakir & Kocaoğlu, Soner. “Kemalpaşazâde'nin Beyânu'l-Vücûd Risâlesinin Tahlil, Tahkik ve Tercümesi”. *Universal Journal of Theology* 6/1, 2021.
- Beytur, Midhat Bahârî. *Leâl-i Meânî*. İstanbul: Artin Asaduryan ve Mahdûmları Matbaası, 1910.
- Birgivi, Muhammed b. Pir Ali, *el- 'Avâmîl*, “*Şurûhu'l'Avâmîl li 'ş-Şerîf Curcânî ve Muhammed b. Pir Ali el-Birgivi adlı eser içinde*” thk. İlyas Kaplan. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 2010.
- Birgivi, Mehmet Efendi. *İzahlı Avamîl Tercümesi*. çev. S. Ahmet Şahin. Ankara: Sesimiz Neşriyat, 1963.
- Birgivi, Mehmet Efendi, *İzhârü'l-esrâr*. İstanbul: el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye ts.
- Brockelmann, Carl, *GAL (Geschichte der Arabischen Literatur)*, Leiden, 1942.
- Cürcânî, Ebû Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahmân b. Muhammed. *Delâ'ilü'l-i'câz*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1375.
- Çelebi, İlyas. “Kemalpaşazâde 5/5”, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Demirbaş, Servet. Kur'an-ı Kerim'de Müstesnâ Munkatı'Üslûbu ve Meâllere Yansıması. *Amasya İlahiyat Dergisi* 16 (2021), 451-482.
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed, *el-Kâmûsü'l-muhîf*. Beyrut, Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabî 1417/1997.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü'l- 'Arab*, Beyrut: Dâr Sâdır ts.
- Kemalpaşazâde, Şemsüddîn Ahmed b. Süleyman. “el-Fark beyne min et-teb'izîyye ve min et-tebyîniyye”. *Resâil-i İbn Kemal*. nşr. Ahmed Cevdet. İstanbul: Matbaa-i İkdâm 1316.
- Mutçalı, Serdar. Arapça-Türkçe Sözlük. İstanbul, Dağarcık, 2012.
- Radî el-Esterâbâdî, *Şerhu'l-Kâfiye*, thk. Yahyâ Beşîr Mısrî. Suudî Arabistan: Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye 1417/1996.
- Seyyid Şerîf Cürcânî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî el-Hanefî. *Hâşiye 'ale'l-Muṭavvel*. thk. Reşîd A'radî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2007.
- Sîbeveyhi, Ebû Bişr (Ebû Osmân, Ebü'l-Hasen, Ebü'l-Hüseyn) Sîbeveyhi Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî. *el-Kitâb*. thk: Abdullah Selâm Hârûn. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1988.
- Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfî. *Hemu'l hevâmi'*. thk. Seyyid Muhammed Bedruddin Nasânî. Kum: Menşûrat Radî'z Zâhîdî, 1985.
- Taşköprizâde, Ebü'l-Hayr İsamüddin Ahmed, *eş-Şekâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*. thk. Muhammed Hekimoğlu. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Teftâzânî, Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî. *el-Muṭavvel*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2001.
- Temîmî, Takıyyüddin b. Abdülkâdir, *eṭ-Ṭabakâtü's-seniyye fî terâcimi'l-Hanefiyye*, nşr. Abdülfettâh M. el-Hulv. Riyad: 1403-1410/1983-89.

- Turan, Şerafettin. “Kemalpaşazâde 1/5”, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Zeccâcî, Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. İshâk en-Nihâvendî. *Hurûfû'l-me'ânî*. nşr. Hasan Şâzeli Ferhûd. Riyad 1402/1982.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *Keşşâf*. Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabî, 1424/2003.